

A néphagyomány és a gyermek

Minden alkalommal, amikor népművészetről, népköltészetéről tanácskozunk, hangsúlyoznunk kell, hogy akár a magyar, akár távoli népek népművészetéről van szó, azt nem különleges érdekességnek, egzotikumnak, furcsaságnak kell tekintenünk, hanem a mának szóló üzenetnek, melyben törékeny, veszendő, de életünkhöz nélkülözhetetlen értékek rejtőznek. A XX. századra az emberiség már felismerte, hogy a haladás, a fejlődés nem minden téren jelent tökéletesedést, előrelépést, vannak területek, ahol a haladásért, a kényelemért súlyos és talán nem is mindig szükséges árat kell fizetnünk.

Én hiszek abban, hogy a Világ, az Élet nem véletlenül jött létre. Minden egyes élőlénynek, a legparányibbtól az emberig, célja, szerepe, feladata van. A Világ nem céltalan és hiábavaló körforgás, amint azt egyes keleti filozófiák hirdetik, hanem végső célja, a beteljesedés felé halad. Ha van minden élőlénynek és embernek, akkor volt és van célja, feladata az egyes népeknek, azok népművészetének is. Maga a művészet sem öncélú dolog, hanem az embert szolgálja, hogy teljes életet éljen és teljesíteni tudja feladatát.

Minden nép választott nép. Minden nép sajátos feladatot kap, történelme során többet is, így minden nép sajátos, hagyományos népművészete különböző korokban, más- és másképpen gazdagítja, egészíti ki az emberiség műveltségét, segíti az emberek életét. A technikai haladás, a kényelem igénye, a hatalom, a gazdagodás ígérete, a hatalom csábítása, a globalizáció sokhelyütt már csaknem teljesen megsemmisítette Európában is a hagyományos népművészetet, az azt életető életformát, a szerves társadalmat. Vannak viszont olyan európai népek, népcsoportok, nemegyszer éppen a szegényebbek és nehéz sorsúak, melyek jobban ragaszkodtak hagyományos műveltségükhöz, és olyan formákat, művészetet, szokásokat őriztek meg, melyekre a gazdagabb, szerencsésebb sorsú népeknek is szükségük lehet, ha túl akarják élni a globalizáció nagy pusztítását.

Példának említem most a görögöket, akik több évszázados súlyos elnyomás után, 150 évvel ezelőtt nyerték vissza függetlenségüket, s most, Európában a legüggyesebben és legeredményese

bben használják fel népművészeti hagyományaikat a globalizáció elleni küzdelemben. Görögországban nincsenek nagy, hatalmas bevásárlóközpontok, McDonald's-ok, a gyorsétkezdékben is görög ételeket szolgálnak fel, az ifjúság sem a dübörgő amerikai zenére vonaglik, fiatalok és idősebbek is görög táncokat táncolnak ünnepélyeken, lakodalmakban, ünnepeken kicsi és nagy büszkén viseli népviseletét-nemzeti viseletét. Ezek a külső formák is segítik a társadalom összetartó erejét, a szolidaritást, a társadalmi és gazdasági problémák megoldását, reményt és biztonságot, tartást és közéleti részvételt biztosítanak az ország ügyeinek intézésében. A görög példa tanulságul szolgál Európának.

A 10. Európa-konferencia egyik kiemelt témája a gyermek és a népköltészet kérdése. Ehhez kapcsolódva két témáról szeretnék most beszélni, s egyben ezzel a népművészet és a népköltészet lényegét bemutatni.

Az ember legfontosabb testi és lelki szükségleteinek kielégítésére jött létre a népköltészet.

A csecsemő, a kisdéd, miközben édesanyja tejét szopja, mohóságában sok levegőt is nyel. Ha szopás után lefektetik, könnyen előfordulhat, hogy a gyomrába szorult levegő kifelé igyekezve, a gyermek kibukja, felbőfögi a tejet. A kisgyermeket felkapják és rázogatják, höccögtetik, lovagoltatják, hogy a levegő eltávozhasson. A büfögtetés t

ehát elemi szükségletet elégít ki, de művészi formában, verses, dallamos formában: „Gyí gyí paripa, / Azon megyünk Brassóba...” - mondogatják és közben térdükre véve, a gyermeket lovagoltatják, rázogatják, höccögtetik. A gyermek élvezi; nevet, testileg megkönnyebbül, és egyben érzi a szerető kéz fogását, és lelke ismerkedik a költészet egyszerű formáival. Valószínű, erre a gyermek egészségét szolgáló eljárásra mindig szüksége lesz az emberi

kultúrának, s nem mindegy, hogy e szükségletet milyen formában elégítik ki. Ahol már elfelejtették, ott megtanulhatják újra, ha nem saját, felkutatott hagyományukból, akkor átvehetik azoktól, akik megőrizték - másoknak is.

Akik a népművészettel, népköltéssel foglalkoznak, azok jól tudják, hogy a nemzeti identitás, a nemzettudat az egészséges egyéniség fontos összetevője. A gyermekjáték ennek legfontosabb kifejesztője, kialakítója. Kodály Zoltán erről ezt írta: *„Ez ősi játékok fenntartása elsőrendű kulturális és nemzeti érdek. Egyrészt valóságos tárházai a tudatalatti magyarságnak. Tudatalatti elemeknek eddig még alig méltatott nagy szerepe van a nemzeti jelleg kialakulásában. Aki nem játszott gyermekkorában e játékokat, annyival is kevésbé magyar. Benne a nemzethez tartozás sokágú, bonyolult érzése feltétlenül szegényesebb, hiányosabb. Egy csomó jellegzetesen magyar testmozdulat, szólás, hanglejtés, forma, dallam kimaradt lelki életének építőanyagából. A nevelésnek oda kell törekednie, hogy ez a szó: magyar vagyok minél gazdagabb tartalmat, minél több életet, színt jelentsen mindenkinek, egyénileg is, különben vajmi könnyen üres frázissá szárad. Másrészt nagy e játékok tisztán emberi értéke is: fokozzák a társas érzést, életörömet. A mai gyermek koravénisége ellen nincs jobb orvosság.”* - Hozzáfűzhetjük, ugyanezt minden nép, nemzet elmondhatja a maga gyermekjátékairól. Más szóval: hazafiságot, nemzettudatot ad, anélkül, hogy mások gyűlöletére, lenézésére nevelne.

Különösen most nagyon időszerű ezzel foglalkoznunk. Most, mikor az emberek együttlétének formát, tartalmát adó játék már kizárólagosan a verseny lett. Ha az emberek, gyermekek, felnőttek összejönnek és szórakozni akarnak, versenyezni kezdenek. Ki az ügyesebb, okosabb, erősebb, szerencsésebb

b, szebb, tájékozottabb, képzetesebb. A tét nélküli játék, az együttlét, együtt mozgás, éneklés örömét felváltotta a győzelem örömeire való vágyakozás, a másik legyőzésének az öröme. Ma játéknak nevezzük a versenyt: olimpiai játékok, sportjátékok, ének-, tánc-, kórus-, karmester-, szólóhangszer-, szépség-, ügyességi, szerencsejáték-versenyek vannak. A kisgyermek, ha ilyen játékban veszít, akár úgynevezett társasjáték vagy kártya, vagy ügyességi verseny az óvodában az ő vereségével végződik - sír, mintha valóban megverték volna. Kedves, barátságos, segítőkész gyermekek a megszégyenítés, megszégyenülés után gorombává, barátságtalanná, agresszívvá válnak. Azt mondják egyesek, hogy a gyermeknek meg kell tanulnia küzdeni és elviselni a vereséget. De nem mindegy, hogy mikor! Iskolás korokban ehhez járul még, hogy biztatják, te legyél a különb, az okosabb, az erősebb, a jobb – jobb, mint a többi. Nem az erőszakkal terhes, gyűlölettől szenvedő világra készítjük fel őket? De éppen

ezzel erősítjük is ezt az erőszakra, versenyre, hatalomra éhes világot. A filmek, a gyermek-rajzfilmek is erőszakra, versenyre, a másik legyőzésére nevelnek, elbagatellizálják az erőszakot. Az erőszak így már betört az iskolákba is, a gyermekek közé is.

A hagyományos népi játékok nem ismerik a versenyt, a „ki kit győz le”-játékot. Még „helyezések” sincsenek: első, második, harmadik stb. Még az úgynevezett sportszerű játékokban sincs, nem volt így! Ilyen például a méta. Ha az ütők elvesztették a labdát, kapók lesznek, és ha azok most nem jól ütnek, ismét cserélnek. Ezekben a játékokban sincs tehát győztes és megszégyenített. Ezenkívül ezekben a játékokban más a szellem, a gyengébb helyett lehet futni, ütni a labdát, nem állítják ki azt, aki elrontotta, elvesztette a labdát. A sportban, a csapatban a rossz játékost lecserélik, eleve a legmagasabb és legügyesebb gyerekek kerülnek be a kosárlabda-csapatba, a legjobb labdarúgók a focicsapatba. Az iskolában a tornaórákon a versenyre készülnek. Iskola-verseny, városi verseny, megyei verseny, országos verseny. Ezekben a legjobbak vehetnek csak részt, a többi csak szurkolhat. Pedig éppen nekik kéne többet mozogni, „játszani”. De ennek alapján ítélik me

g az iskolát! Tanulóik közül hányan nyertek matematika-, biológia-, szavaló-, színjátszó-, tánc- vagy ki-mit-tud versenyt. A zeneiskolát is aszerint minősítik, hogy tanulói hány helyezést értek el a versenyeken. Hát ezért jött létre a tánc, az ének, a kóruséneklés is, hogy ezzel győzzük le a másikat, a többieket?

A hagyományos népi játékokban ez nincs. A kisgyermek, leányok körtáncos, párválasztós, pantomimikus, szerepjátszós énekes játékaiban hogy is lehetne? Mindenki élvezi a közös mozgást, lépést, éneket. A körtáncok, éppen úgy, mint az együtténeklés, a közösség, az összetartozás, a szolidaritás élményét adják, a biztonság érzését, a valahová és valakihez tartozás leírhatatlan örömét. A béke örömét.

Régóta tudja ezt az emberiség. A legősibb életformában élő afrikai, dél-amerikai bennszülöttek is gyakorolták. Különösen akkor, amikor az összetartozás tudatának növelésére, szolidaritására, egymás bátorítására volt szükség. Összekapaszkodva reményt, bátorságot, erőt kaptak - ezért táncoltak összefonottan, egymást fogva, láncban, körben-karikában.

Az ilyen közös játék, élmény nagy erőt adott nemcsak a hétköznapiakra és különleges, veszélyes korszakokban, hanem a munkában elfáradtaknak is. Például a tanulásban elfáradtak felüdülnek az ilyen igazi játékokban, melyben nincs győztes és legyőzött. Jobban megy utána a tanulás, fogékonyabb az elme. Pszichológusok, pedagógusok tudományosan igazolták, hogy bizonyos mentális zavarok, viselkedési rendellenességek megelőzhetők, illetve gyógyíthatók bizonyos mozgással, motorikus készségek kifejlesztésével: különösen az összehangolt mozgást jelentő játékkal, tánccal. Pl. a diszlexia, a számfogalom-zavarai, a dadogás, bátortalanság, de az agresszív magatartás és a depresszió is.

Mit jelenthet ez a gyakorlatban, mire figyelmeztetnek minket ezek a tények? Felhívják figyelmünket bizonyos értékek védelmére. Például arra, hogy az iskolákban a művészeti nevelés, az énekóra, a tánc, a játék, a tornaóra stb. éppen olyan fontos, mint a matematika vagy a nyelv. Minden tanár küzd saját tantárgya óraszámáért. Lehet, hogy ha egy-két óráját átcserélné ilyen játékos, művészi formában megvalósított testedzési órára, szaktantárgya elsajátításában is többet nyerne. 1891-ben, Európában elsőnek jelent meg a magyar játékgyűjtemény. Kiss Áron és munkatársai azért gyűjtötték össze a magyar nyelvterület népi játékeit, hogy ott, ahol már nem játszanak a gyermekek ilyen játékokat, ott tanulják meg az iskolá

kban. Mert ezzel a tanulást és a jellemet, a testet és a lelket, az identitás-tudatot és az egymás megbecsülését, tiszteletét erősítik meg a gyermekekben. El is küldték az ország összes iskolájába a könyvet.

Nem mindenhol maradtak meg e népi játékok. Ahogy annakidején az országban sem játszottak már mindenütt. Elsősorban a városokban lépett a versengés a játékok helyébe. De Európában is vannak népek, népcsoportok, melyek gazdag játékhagyományt őriztek meg a gyakorlatban. Most itt tanulmányozhatják más népek szakemberei ezek hasznát, jelentőségét, és ennek alapján kereshetik fel, rekonstruálhatják saját elfelejtett játékaikat, vagy vehetik át más, hagyományokat jobban őrző népek játékeit. Az átvétel nem szégyen, az egészséges társadalom az átvett értékeket a saját ízléséhez, igényeihez igazítja. Így volt ez már sok száz, sok ezer éve. Ebben is lehet tehát szerepe, küldetése egyes népeknek. Mi az egyesülő Európában tanulhatunk másoktól, többnyire a szegényebektől, a mostohább sorsúaktól, hogy megmaradhassunk embernek, egészséges egyének békés közösségét teremthessük meg.

A néphagyomány és a gyermek

Írta: Andrásfalvy Bertalan

2016. január 07. csütörtök, 11:25 - Módosítás: 2016. január 26. kedd, 06:17

A gyermek számára egykor igen fontos volt a mese. Nem a szórakoztató elbeszélés, hanem az igazi mese, ami mindig arról szól, hogy van egy kicsi, gyenge, harmadik a testvérek közt, a hamupepejke, a kiskanász, mindenkinek alávetett kisszolga, de aki ha jószívű, bátor, akkor legyőzi a sárkányt, a boszorkányt, a kutyafejű királyt is, és ő lesz a legboldogabb király. Ezt szereti hallgatni a kicsi gyermek, aki érzi tudat alatt is, hogy mennyire gyenge, kiszolgáltatott. Szereti hallgatni akár százszor is, minden este, pedig már kívülről tudja minden szavát. „Ezt meséld el!...” és már mondja az első szavakat. Elfelejtkeztünk a mese értelméről. Ez a gyermek első etikai útbaigazítása, az első hit- és erkölcstan órája. Az a mese, ami erről szól. Ha nem, akkor csak álmosító elbeszélés, időhúzás, szórakozás. Ma kevés gyermeknek mesélnek mesét; nézi a TV-t, ahol nem erről szól a történet, hanem verekedésről, erőszakról, kegyetlenkedésről, az erőszak és fájdalom bagatellizálásáról, még akkor is, ha Tom és Jerry a főszereplő.

A néphagyomány sok megszívlelendő formát, gyakorlatot őrzött meg a gyermeknevelés területén. Valamikor az asszony férje ölében, széken ülve szült, az újszülött nyolc napon át akkor szopott, amikor csak kedve volt, ezért anyját mindentől kímélve, külön, sátoros ágyban pihentették, nem zavarták. A gyermek kiválasztott keresztanyja nemcsak a gyermek megkereszteléséről gondoskodott, hanem nyolc napon át az újszülött egész családját ellátta minden jóval, és később keresztgyermekét erkölcsileg és anyagilag is segítette mindenben, a férjhez meneteléig. Akkor ő lett a nyoszolyóasszonya. Ma mintha sokban visszatérne ez a gyakorlat...

Hagyományait különböző mértékben megtartott népek így egymást segíthetik a jövőben;

A néphagyomány és a gyermek

Írta: Andrásfalvy Bertalan

2016. január 07. csütörtök, 11:25 - Módosítás: 2016. január 26. kedd, 06:17

példát mutatva és esetleg tapasztalataikat is átadva. Az igazi örökség az, ami az örökösök hasznára van, nemcsak múzeumi emlék. Egy széttöredezett világ különböző cserepeit most összerakhatják a világ népei, mindannyiok gazdagodására.

Forrás: Vasi Szemle Tudományos és Kulturális Folyóirat. LVI évfolyam (2002.). 5. szám. 589–592.